

11. Покропивний С. Ф. Економіка підприємства : підручник. – К. : КНЕУ, 2000. – 528 с.

Мадзигон В. В. Предприниматель как определяющая личность в бизнесе в рыночной экономике.

В статье освещается актуальная проблема необходимости на современном этапе подготовки предпринимателей в системе непрерывного экономического образования, раскрыт вопрос главного действующего лица – предпринимателя.

Ключевые слова: предпринимательство, предприниматель, производство, прибыль, риск, рынок, бизнес, образование, экономическое развитие, эффективность труда, интеллектуальная собственность.

MADZIGON V. V. Businessman as determining personality in business in a market economy.

In the article the issue of the day of necessity lights up on the modern stage of preparation of businessmen in the system of continuous economic education, the question of main acting person is exposed – businessman.

Keywords: enterprise, businessman, production, income, risk, market, business, education, economic development, efficiency of labour, intellectual property.

УДК 37.016:81'243

Махінов В. М.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПРИ ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ ЯК ОСНОВИ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТА

У статті розглядаються особливості структури і змісту іншомовної комунікативної компетентності при вивченні іноземних мов як основи комунікативної культури студента, деталізуються соціокультурні аспекти вивчення іноземних мов у вищих навчальних закладах, які б сприяли студентській мобільності та є пріоритетними у формуванні мовної компетенції.

Ключові слова: соціокультурна компетенція, структура і зміст іншомовної комунікативної компетентності, мовна особистість, світоглядні позиції, соціокультурне середовище, соціокультурне знання.

Інтеграція України у світовий освітній простір зумовлює нове бачення основної мети вивчення іноземних мов у вищих закладах освіти. Однією з проблем при навчанні є створення мотивації до ґрунтовного вивчення іноземної мови. Науковці вказують на зміну статусу навчальної дисципліни “іноземна мова” з погляду її культурологічної функції, оскільки мова – не тільки “джерело комунікативної діяльності, але й засіб пізнання, формування і передачі думки, вираження почуттів, емоційних станів людини, засіб реалізації усіх потреб освіченого народу” [3, с. 164]. Сьогодні

для молоді основним джерелом інформації стає динамічна мережа Internet різними мовами. Провідною метою вивчення іноземної мови стає іншомовна компетентність особистості, використання іноземної мови як засобу спілкування і збагачення досвіду фахової підготовки студентів. Нові засоби комунікації виробляють нові мовні стандарти, нову естетику мови, що вже стала об'єктом багатьох наукових досліджень [3, с. 163].

Важливим етапом мовної освіти є формування соціолінгвістичної компетенції – здатності розуміти і продукувати мовлення в конкретному соціолінгвістичному контексті спілкування [3; 4]. Для досягнення цієї мети велика увага приділяється культурологічному компоненту занять з іноземної мови, що втілюється не лише у змістовому наповненні текстів тренувальних вправ та контрольних робіт. Активізувати увагу аудиторії, підвищити загальнокультурний рівень молоді, поглибити знання з української та світової історії та культури допомагають невеликі інформаційні повідомлення, підготовлені студентами. Прослухані повідомлення обов'язково обговорюються й аналізуються, коментується індивідуальне мовлення доповідача, розглядаються стильові особливості текстів.

У психолого-педагогічній літературі компетентність розглядається як категорія оцінна, що характеризує людину як суб'єкта певного виду діяльності і забезпечує досягнення успіхів. При цьому оцінюються такі компоненти, як структура знань і умінь, ціннісні орієнтації, ставлення до діяльності, її результативність і здатність до її удосконалення. Інакше кажучи, компетентність – це стійка готовність і здатність людини до діяльності.

Проведений аналіз наукової літератури засвідчує, що проблемі іншомовної компетентності присвячено значну кількість праць як зарубіжних, так і вітчизняних вчених: Є. М. Верещагіна, І. А. Зимньої, В. Г. Костомарова, Є. І. Пассова, С. Г. Тер-Мінасової, Л. В. Щерби. У педагогічній літературі немає одностайності у визначенні поняття “компетентність”. Більшість дослідників розглядає компетентність і як характеристику особистості, і як сукупність комунікативних, конструктивних, організаторських умінь особистості, тобто розуміють під компетентністю здатність не тільки володіти знаннями, але й потенційно бути готовим їх застосовувати у нових ситуаціях [1; 2; 3; 5; 7]. Найбільш типовим, як нам видається, є таке визначення: “Компетентність – якісно-своєрідне поєднання здібностей (якостей, ознак, параметрів), від яких залежить можливість досягнення більшого чи меншого успіху у виконанні тієї чи іншої діяльності” [6, с. 64]. Стосовно ж педагогічної діяльності компетентність означає єдність теоретичної і практичної готовності до здійснення педагогічної діяльності, що характеризує професійність педагога [5].

У процесі аналізу наукових джерел ми спостерегли тенденцію до трансформації терміну “компетентність” у “професійну компетентність”.

В. В. Ягупов, автор навчального посібника з педагогіки, вважає професійну компетентність однією з основних підвалин педагогічної культури, виокремлюючи в ній “глибокі професійні знання, психолого-педагогічні навички та вміння, а також досконале володіння методикою викладання” [7, с. 165].

О. С. Белкіна визначає: “Професійна компетентність – сукупність професійних та особистісних якостей, які забезпечують ефективну реалізацію компетенцій, необхідних для здійснення професійної діяльності” [2, с. 56]. І. А. Зязюн вважає компетентність першоосновою професійності. На перше місце він ставить комплексність знань, а саме: вміння синтезувати матеріал, аналізувати ситуації спілкування, осмислювати суть явищ, обирати засоби взаємодії [4]. Якщо спроектувати зазначені вченим характеристики на навчальний процес, що здійснюється іноземною мовою, то стає зрозумілою необхідність як теоретичних (declarative), так і діяльнісних (procedural) знань. Тому А. Холлідей (A. Holliday) підкреслює, що іншомовна компетентність лежить в основі комунікативної культури людини, яка вивчає іноземну мову.

Усі дослідники підкреслюють, що суть професійної компетентності відображає ділову надійність і здатність успішно і безпомилково здійснювати професійну діяльність як у стереотипних, так і в нестандартних ситуаціях.

Мета нашого дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні структури і змісту іншомовної комунікативної компетентності при вивченні іноземних мов як основи комунікативної культури студента.

Розглянемо суть поняття “іншомовна комунікативна компетентність”. Термін “компетентність” стосовно мови і комунікації пов’язують з іменем відомого зарубіжного вченого Н. Хомського. У його концепції вивчення мов розкриті такі поняття: “граматична компетентність”, “мовна здатність” (linguistic competence), “мовне застосування”, “мовна активність” (linguistic performance) [3]. Подальші дослідження інших вчених стосуються поняття “іншомовна компетентність” та його структурування. Так лінгводидакт С. Савіньон визначала комунікативну компетентність як здатність функціонувати у реальних умовах спілкування, тобто в динамічному обміні інформацією, де лінгвістична компетенція повинна пристосуватися до сприймання обширної інформації як лінгвістичного, так і паралінгвістичного характеру. Основний акцент вона робить на успішність іншомовної комунікації, яка залежить від готовності і бажання комуніканта висловлювати свої думки іноземною мовою, від його винахідливості та вміння користуватися власним словниковим запасом та відомими йому граматичними структурами для передачі повідомлення. Важливу роль в іншомовній комунікації мають невербальні засоби (жести, міміка, інтонація), а лінгвістична правильність розглядається у якості одного з компонентів іншомовного комунікативного обміну [18, с. 4].

У працях М. Кенела і М. Свейна відображено модель іншомовної комунікативної компетентності, у якій вони виокремлюють чотири компоненти-компетенції:

1. Граматичну компетенцію – рівень засвоєння комунікантом граматичного коду, включаючи словниковий запас, правила правопису і вимови, словотворення і побудови речень.

2. Соціолінгвістичну компетенцію – уміння доречно використовувати і розуміти граматичні форми у різних соціолінгвістичних контекстах для виконання окремих комунікативних функцій (опису, повідомлення, переконання, запиту інформації тощо).

3. Дискурсивну компетенцію, або компетенцію висловлювання – здатність поєднувати окремі речення у зв'язне повідомлення, дискурс, використовуючи для цього різні синтаксичні і семантичні засоби.

4. Стратегічну компетенцію – здатність використовувати вербальні і невербальні засоби при загрозі зриву комунікації у випадку “недостатнього рівня компетентності студента або через наявність побічних ефектів” [1, с. 10].

Сучасні дослідники підкреслюють, що ця модель іншомовної комунікативної компетентності має величезний вплив на подальші наукові дослідження цієї проблеми. Так Л. Бахман пропонує розширити модель іншомовної комунікативної компетентності, до складу якої відносить:

- мовну компетенцію;
- стратегічну компетенцію;
- психофізіологічні механізми.

Мовна компетенція визначається автором як “знання мови” і охоплює організаційний і прагматичний компоненти. До організаційного компоненту він відносить граматичну і текстуальну компетенції, а до прагматичного – іллокутивну і соціолінгвістичну. У свою чергу, кожна з чотирьох компетенцій складається зі структурних частин: граматична компетенція охоплює лексику, морфологію, синтаксис та орфографію; текстуальна складається з когезії та риторичної організації; іллокутивна компетенція містить здатність висловлювати думки та емоції, а також маніпулятивні, евристичні і творчі можливості суб'єкта іншомовного спілкування; соціолінгвістична компетенція відображає сензитивність до діалектних і стильових відмінностей мов, природність (аутентичне використання мови), розуміння культурних феноменів і риторичних фігур [7, с. 449]. Проаналізовані підходи до формулювання змісту іншомовної комунікативної компетентності та її структурних компонентів дають нам можливість зробити такі узагальнення:

1) іншомовна комунікативна компетентність включає здатність і готовність мовної особистості здійснювати ефективну іншомовну комунікацію;

2) така здатність і готовність формується на основі чіткого комплексу компетенцій і якостей особистості, які складають структуру іншомовної

комунікативної компетентності особистості.

З появою міжкультурної лінгводидактики відбувається уточнення взаємовідношення між комунікативною компетенцією та усвідомленням деяких аспектів національної культури. Так з'являється поняття “культурна компетенція”, яке відображає зумовленість комунікації національною культурою і якому протиставляється “інтеркультурна (міжкультурна) компетенція”, яка обумовлює здатність взаємодіяти, спілкуватися у міжкультурному контексті. Інтеркультурна компетенція розглядається як частина іншомовної комунікативної компетентності і вимальовується як здатність адекватно і гнучко поводити себе у різних ситуаціях комунікації з представниками інших культур. Викладач іноземної мови виступає як представник культури тієї країни, мова якої вивчається, що певним чином відображається на його мовленні і мовленнєвій поведінці. Тому процес вивчення іноземної мови у ВНЗ розглядається як міжкультурне спілкування з усіма його особливостями та актуалізується поняття інтеркультурної компетенції:

Визначним аспектом нашої статті є дослідження взаємозв'язку між комунікативною культурою студента та його іншомовною компетентністю, якої він набуває у процесі засвоєння іноземної мови. Сутність соціальної компетентності розкривається через соціокультурний, соціолінгвістичний та

професійний компоненти, які сприяють реалізації основної мети сучасної освіти, коли іноземна мова розглядається як засіб соціокультурного розвитку особистості, збагачення знаннями нової культури. Таким чином відбувається трансформація цінностей іншомовної культури в особистісні якості студента на основі традицій та ідеалів рідної культури. Тому соціокультурний розвиток студента через вивчення іноземної мови має важливе значення для професійного становлення майбутнього фахівця будь-якого напрямку. Студенти зацікавлені у можливостях застосування іноземної мови для розширення своїх знань зі спеціальності, що в свою чергу є значним соціокультурним фактором.

На наш погляд, спільними для комунікативної культури та іншомовної компетентності є знання, уміння та ціннісні ставлення. У структурі іншомовної компетентності ми розрізняємо три базових компоненти, які формують рівень комунікативної культури: лінгвістичну, соціальну та комунікативну компетентності. Лінгвістична компетентність представляє систему внутрішньо засвоєних студентом знань (правил) функціонування іноземної мови і проявляється у їх використанні ним у мовленнєво-мисленнєвій діяльності. Російський психолог та лінгводидакт Б. Ф. Ломов стверджує, що в будь-якій ситуації, яка вимагає мовленнєво-мисленнєвої діяльності, взаємодіють три фактори: поставлена проблема, наявні для її розв'язання знання, дослідницькі дії. На заняттях з іноземної мови зі студентами таку діяльність забезпечує робота з поставленою проблемою, з текстом, з ігровими завданнями.

Висновки і перспективи подальшого дослідження. Іншомовна компетентність – це комплекс знань, умінь, навичок, які дають змогу успішно використовувати іноземну мову як у професійній діяльності, так і для самоосвіти і саморозвитку особистості. Рівень ефективності комунікативного процесу зумовлений рівнем сформованості іншомовної комунікативної компетентності студентів. Комунікативна компетентність надає кожному акту мовлення притаманні правила, які підпорядковуються фронтальним правилам граматики, і засвоєння яких забезпечує спроможність використовувати мову в процесі мовної комунікації. Суть комунікативної компетентності розкривається через прагматичний, дискурсивний та інформативний компоненти. Під прагматичним (стратегічним) розуміють правила входження в контакт із співрозмовником, здатність підтримувати його впродовж усього процесу спілкування та логічно завершити. На заняттях з іноземної мови така готовність пов'язана, як правило, зі спроможністю студента оперативно орієнтуватися в комунікативній стратегії іншомовного висловлювання, тобто умінням адаптувати мовленнєво-мисленнєві процеси до умов, заданих ситуацією спілкування. Іншомовна компетентність забезпечує певний культурний

рівень усного і писемного мовлення та невербальної мовленнєвої поведінки.

Формування іншомовної комунікативної компетентності у студентів вищих закладів освіти слід розглядати як обов'язкову складову загальної фахової підготовки. Для забезпечення ефективності процесу формування іншомовної комунікативної компетентності слід розробляти нові методологічні підходи і визначати педагогічні умови їх реалізації, над чим сьогодні працюють вітчизняні вчені та педагоги-практики.

Використана література:

1. Зязюн І. А. Педагогічна майстерність. – К. : Вища школа, 2004. – 422 с.
2. Огарев Е. И. Компетентность образования: социальный аспект. – СПб. : РАОИОВ, 1995. – 85 с.
3. Пассов Е. И. Концепция коммуникативного обучения иноязычной культуре в средней школе. – М., 1993. – 125 с.
4. Педагогика : учеб. пособие / В. А. Сластенин, И. Ф. Исаев, И. А. Мищенко, Е. Н. Шиянов. – М. : Школа-Пресс, 2000. – 512 с.
5. Хомский Н. Аспекты теории синтаксиса. – М., 1972. – №6. – С. 122-124.
6. Шубин Э. П. Языковая коммуникация и обучение иностранным языкам. – М. : Прогресс, 2002. – 350 с.
7. Ягупов В. В. Педагогіка. – К. : Либідь, 2003. – 560 с.

МАХИНОВ В. М. Формирование иноязычной коммуникативной компетентности при изучении иностранных языков как основы коммуникативной культуры студента.

В статье рассматриваются особенности структуры и содержания иноязычной коммуникативной компетентности при изучении иностранных языков как основы коммуникативной культуры студента, детализируются социокультурные аспекты изучения иностранных языков в высших учебных заведениях, которые бы способствовали студенческой мобильности, и являются приоритетными в формировании языковой компетенции.

Ключевые слова: *социокультурная компетенция, структура и содержание иноязычной коммуникативной компетентности, языковая личность, мировоззренческие позиции, социокультурная среда, социокультурные знания.*

MAKHINOV V. M. Forming of foreign communicative competence at the study of foreign languages as bases of communicative culture of student.

The article considers the peculiarities of the structure and content of foreign language communicative competence in learning foreign languages as the basis of the communicative culture of a student, details the socio-cultural aspects of teaching foreign languages in higher educational institutions that promote student mobility, and are a priority in the formation of language competence.

Keywords: *socio-cultural competence, structure and content of communication competence, linguistic personality, world views, socio-cultural environment, socio-cultural knowledge.*